

УДК 619:614.31:616

Кос'янчук Н.І., к.вет.н., доцент[©]*Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДОБРОБУТУ ТВАРИН ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

Оглядова стаття висвітлює основні поняття добробуту тварин, які впливають на їх здоров'я і продуктивність. Розглянуто нормативно-правове регулювання захисту тварин від жорстокого поводження.

Ключові слова: добробут тварин, захист домашніх тварин, якість м'яса, транспортування тварин, технологічний процес.

Вступ. Однією з умов успішного ведення тваринництва є необхідність врахування та забезпечення умов для прояву конкретних потреб тварини у виробничій технології [1]. Інтенсивні технології ведення тваринництва та перехід до нових систем, методів і способів утримання супроводжуються фізіологічними і психологічними розладами, зміною поведінки тварин. Без знання поведінки тварин не можна визначити оптимальні варіанти системи утримання, режими і методи догляду, які забезпечують збереження здоров'я, одержання від тварин максимуму якісної продукції.

Всесвітня ветеринарна асоціація (2000 р.) визнала добробут тварин, як наукову дисципліну, яка включає прикладні аспекти етології, біоетики, поняття страждання і добробуту.

Поведінку тварин розглядають як таку функцію організму, яка відображає процес адаптації тварин до зовнішнього середовища. Вироблені на основі нейрогуморальної регуляції рефлекторні зв'язки і біологічні ритми гарантують організму активну форму пристосування до можливих змін середовища [2].

Знання особливостей поведінки тварин є також обов'язковим для проведення науково-обґрунтованих заходів профілактики і створення оптимальних умов утримання як здорових, а тим більше, хворих тварин, які б відповідали природнім потребам організму. Отже, сучасні перспективні інтенсивні технології виробництва продукції тваринництва повинні ґрунтуватися на засадах етології.

Предметом вивчення етології є становлення закономірностей взаємовідносин особин між собою і кожного організму з середовищем. Етологія (від грецького *etos* – характер, норов, поведінка, *logos* – вчення, слово, думка) вивчає як елементи вродженої інстинктивної, так і набутої в процесі життя, а також цілісної (всього організму) поведінки [3].

Учені, які займаються проблемами добробуту, схильні виражати різні точки зору стосовно того, що є важливішим у визначенні добробуту тварин. На добробут тварин впливає багато чинників.

[©] Кос'янчук Н.І., 2013

Тому метою нашої роботи є висвітлення основних понять добробуту тварин та розгляд законодавчих і нормативно-правових актів, якими регламентовано забезпечення здоров'я тварин.

Результати дослідження. Добробут тварин (animal welfare) - це комплексний термін, який дає нам розуміння стану тварини в даний час. Оцінка добробуту повинна базуватися на біології видів і, особливо на знанні методів, які використовують тварини, намагаючись пристосуватися до умов навколишнього середовища.

«Ми повинні визначити добробут таким чином, щоб це можна було легко пов'язати із такими поняттями як: потреба, пристосування, контроль, передбачуваність, відчуття, страждання, біль, хвилювання, страх, нудьга, стрес і здоров'я» (D.Broom).

Визначення добробуту тварин є комплексним і може трактуватися з трьох точок зору:

– по-перше, має відношення до фізичного стану тварини (гомеостаз).

«Добробут характеризує стан тварини в її спробах пристосуватися до власного середовища існування» (Fraser & Broom, 1990).

«Я вважаю, що тварина знаходиться в поганому з погляду добробуту стані, тільки в тому випадку, якщо фізіологічні системи порушені до такого рівня, що під загрозу поставлено виживання і репродукція» (McGlone, 1993);

– по-друге, виділяє психічний стан тварини (ментальний).

«...ні здоров'я, ні відсутність стресів, ні фізична відповідність нормам не можуть розглядатися як обов'язкові або достатні підстави для того, щоб визначити, що тварина має хороший добробут. Добробут залежить від того, що тварина відчуває» (Duncan, 1993).

– і третє, визначення, трактує добробут з позиції природності (телос).

«Під добробутом ми повинні розуміти не тільки позбавлення тварини болю і страждань, але і усіляке сприяння їй в прояві власної «тваринної» природи, яку я називаю «телос» (Rollin, 1993) [4].

Законодавство регулює питання добробуту тварин у трьох сферах: вирощування, перевезення та забій тварин. Головний принцип полягає в тому, щоб не завдавати тваринам жодних зайвих страждань.

У 2003 році Рада з добробуту продуктивних тварин зазначила, що на додаток до «П'яти Свобод», з точки зору добробуту, під час забою тварин, необхідно приділяти увагу всім технологічним процесам, а саме:

– транспортуванню тварин, застосовуючи спеціально обладнаний транспорт;

– передзабійному утриманню тварин на м'ясокомбінаті, залучаючи компетентний персонал і застосовуючи відповідні умови утримання;

– забою тварин, використовуючи відповідне обладнання та ефективні методи забою, які викликають миттєву втрату свідомості і гарантують, що тварина не отямиться і цей стан буде продовжуватися до настання смерті.

Ці принципи є важливими, щоб гарантувати, що при оцінці будь-якої системи забою, в першу чергу, буде розглядатися весь процес, а не тільки сам

забій. Для збереження якості і кількості сировини важливим етапом є передзабійна підготовка, яку доцільно розпочинати ще у господарстві (фермі).

Основними факторами, що негативно впливають на добробут тварин до забою, можуть бути: неправильно організовані і зайві перегони, больові відчуття від травм, мічення (биркування), змішування тварин з різних станків. У нагодованих тварин унаслідок дії цих стресових факторів порушується травлення [5].

Відповідно Регламенту ЄС 2005/1 жодній особі не дозволяється перевозити або вимагати перевезення тварин транспортом, який може спричинити їх ушкодження або завдати їм непотрібних страждань (транспортний регламент, Ст.3).

Директивою Ради 93/119 ЄС (Ст. 3) про захист тварин під час забою та умиертвіння передбачено: необхідно позбавити тварину хвилювань, болю, страждань під час перевезення, передзабійного утримання, обмеження руху тварин, оглушення або жорстоких способів умиертвіння, яких можна уникнути.

Нормативно-правове регулювання захисту тварин від жорстокого поводження здійснюється законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження», законом України «Про тваринний світ», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про ветеринарну медицину», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про захист населення від інфекційних хвороб», та іншими нормативно-правовими актами.

Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» спрямований на захист від страждань і загибелі тварин унаслідок жорстокого поводження з ними, захист їх природних прав та виховання моральності й гуманності у суспільстві [6]. В статті 4 висвітлені основні положення захисту тварин від жорстокого поводження, які ґрунтуються на таких принципах:

- жорстоке поводження з тваринами є несумісним з вимогами моральності та гуманності, спричиняє моральну шкоду людині;
- забезпечення умов життя тварин, які відповідають їх біологічним, видовим та індивідуальним особливостям;
- право власності та інші речові права на тварин у разі жорстокого поводження з ними можуть бути припинені відповідно до цього Закону;
- заборона жорстоких методів умиертвіння тварин;
- відповідальність за жорстоке поводження з тваринами;
- утримання і поводження з домашніми тваринами без мети заповідання шкоди, як оточуючим, так і самій тварині.

Відносини у галузі охорони, використання і відтворення сільськогосподарських, свійських та тварин диких регулюються Законом України «Про тваринний світ» [7].

Завданнями законодавства України про охорону, використання і відтворення тваринного світу є:

- регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення об'єктів тваринного світу;

- збереження та поліпшення середовища існування диких тварин;
- забезпечення умов збереження всього видового і популяційного різноманіття тварин.

У Законі України «Про ветеринарну медицину», в розділі V – «Захист здоров'я тварин», встановлено загальні положення щодо надання ветеринарної допомоги всім тваринам та обов'язки осіб, що утримують тварин, які зобов'язані охороняти здоров'я та благополуччя тварин. Визначено перелік вимог, яких необхідно дотримуватись.

Відповідно до Указу Президента України № 464/ 2011 року «Про затвердження Положення про Державну ветеринарну та фітосанітарну службу України» основним завданням Держветфітослужби є:

- проведення державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду за здоров'ям тварин, безпечністю та якістю кормів та інших товарів, охорони території України від занесення збудників особливо небезпечних хвороб, включених до списку Міжнародного епізоотичного бюро (МЕБ), з територій інших держав або карантинних зон;
- здійснення державного контролю за розведенням та утриманням сільськогосподарських тварин, що виключає жорстоке поводження з ними;
- видання дозволу, відповідно до закону, на проведення заходів із залученням тварин;
- організація роботи з проведення оцінки використання ветеринарних препаратів, кормових добавок, преміксів та готових кормів, їх вплив на здоров'я тварин [8].

Законом України «Про корми» зазначено настанови з належної практики виробництва кормів (Ст.28), які включають інформацію про небезпечні фактори, що виникають під час первинного виробництва кормів та рекомендації щодо їх контролю, зокрема контролю забруднення мікотоксинами, важкими металами, радіоактивними речовинами тощо. Належна практики виробництва кормів включає проведення процедур та практичних заходів для забезпечення умов гігієни під час виробництва, пакування, зберігання та транспортування кормів.

Висновки. 1. Гуманного ставлення до тварин є важливою складовою етичного, культурного та екологічного виховання громадян.

2. Добробут тварин має відношення до багатьох чинників, серед яких вирощування, транспортування та забій тварин є основними.

3. Для охорони здоров'я і добробуту тварин необхідно дотримуватись принципів «П'яти Свобод» та загальних вимог, які регламентовані у нормативно-правових актах.

Література

1. Демчук М.В. Методичні вказівки з курсу «Загальна ветеринарна профілактика», розділ добробут тварин / М.В.Демчук, О.В. Козенко, І.В. Двилюк, О.В. Стаєнний, ЛНУВМ ім. С.З. Гжицького. – 2008. – 85 с.

2. Засєкін Д.А. Методичні вказівки з дисципліни «Зоогігієна» Добробут тварин-задовільні зооветеринарні показники та висока якість свинини /

Д.А.Засекін, Н.І. Кос'янчук, О.Г. Богачик – К.:ДДП «ЕКСПО-ДРУК». – 2010. – С.30.

3. Козенко О. В. Збірник методичних вказівок з курсу «Загальна ветеринарна профілактика», розділ «Етологія тварин» / О.В. Козенко, М.В. Демчук, І.В. Двилюк, І.В. Магрело, Г.В. Сус, У.М. Дідик – ЛНУВМ ім. С.З. Гжицького. – 2008. – 88 с.

4. WSPA (World Society for the Protection of Animals) «Improving Animal Welfare at Slaughter». – 2009.

5. Кос'янчук Н.І. Вплив деяких факторів добробуту тварин на якість м'яса / Н.І. Кос'янчук, А.І. Тютюн // Науковий вісник ЛНУВМБТ ім. С.З. Гжицького – Т. 13. – №2 (48). – Ч.2. – 2011 – С. 247.

6. Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження», 21.02. 2006. – № 3447 – IV(редакція від 18.11.2012).

7. Закон України «Про тваринний світ», 13.12. 2001.– №2894-III (редакція 18.11. 2012, N 5456 – VI).

8. Указ Президента України «Про затвердження Положення про Державну ветеринарну та фітосанітарну службу України», 13.04. 2011. – № 464.

Summary

Kos'yanchuk N.I., k.vet.s., associate professor

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

BASIC CONCEPTS OF ANIMAL WELFARE AND LEGAL ACTS

The survey article explains the basic concepts of animals welfare, which influence their health and efficiency. The rule-legal regulators of animals protection from the cruel treatment are considered.

Key words: *animal welfare, domestic animals' , meat quality, animals' transportation, technological process.*

Рецензент – д.вет.н., професор Демчук М.В.